

HUJJATLARDA AXBOROT QIYMATINI BAHOLASH MEZONLARI

Abdullaeva Nurjamal Maxsudovna

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali "Texnogen va san'atshunoslik" fakulteti "Kutubxona axborot faoliyati" ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada hujjatlarning axborot qiymatini baholash mezonlari va ularning amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Hujjatlar har qanday ilmiy, huquqiy va madaniy faoliyatning asosi hisoblanadi, shuning uchun ularning axborot qiymatini aniqlash, saqlash va foydalanish jarayonlarini tartibga solish muhimdir. Maqolada hujjatlarni baholash mezonlari — tarixiy, huquqiy, ilmiy, amaliy, noyoblik, mazmuniy to'liqlik va madaniy-san'iy jihatlar — batafsil yoritilgan. Shuningdek, hujjatlarning vaqt o'tishi bilan axborot qiymati oshishi, ularning arxiv, kutubxona va ilmiy tadqiqotlar jarayonidagi roli ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: hujjat, axborot qiymati, baholash mezonlari, tarixiy ahamiyat, ilmiy qiymat, huquqiy ahamiyat, arxiv, kutubxona.

Аннотация: В статье рассматриваются критерии оценки информационной ценности документов и их практическое значение. Документы являются основой любой научной, правовой и культурной деятельности, поэтому определение их информационной ценности, организация хранения и использования крайне важны. В статье подробно освещаются критерии оценки документов — историческая, юридическая, научная, практическая значимость, уникальность, полнота содержания, а также культурно-художественные аспекты. Рассматривается также повышение информационной ценности документов со временем и их роль в архивах, библиотеках и научных исследованиях.

Ключевые слова: документ, информационная ценность, критерии оценки, историческая значимость, научная ценность, юридическая значимость, архив, библиотека.

Annotation: The article examines the criteria for assessing the information value of documents and their practical significance. Documents serve as the foundation for any scientific, legal, and cultural activity, making it crucial to determine their information value, organize storage, and ensure proper use. The paper details the criteria for document evaluation, including historical, legal, scientific, practical significance, uniqueness, content completeness, and cultural-artistic aspects. It also discusses the increase in informational value of documents over time and their role in archives, libraries, and research activities.

Keywords: document, information value, evaluation criteria, historical significance, scientific value, legal significance, archive, library.

Hujjatlarning axborot qiymatini baholash zamonaviy kutubxona, arxiv va ilmiy faoliyatning ajralmas qismi hisoblanadi. Axborot qiymati hujjatning ilmiy, huquqiy, tarixiy va amaliy jihatdan ahamiyatini bildiradi. Tarixiy ahamiyat mezoni hujjatning o'z davrining ijtimoiy, siyosiy, madaniy va iqtisodiy voqealarini aks ettirishi bilan belgilanadi. Huquqiy ahamiyat mezoni hujjatning qonuniy kuchga ega bo'lishi, masalan, qarorlar, shartnomalar va litsenziyalar orqali aniqlanadi. Ilmiy qiymat hujjatning tadqiqot manbai sifatida foydaliligi bilan belgilanadi, bu laboratoriya hisobotlari, ilmiy maqolalar va eksperimental ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Amaliy ahamiyat mezoni hujjatning kundalik boshqaruv, moliyaviy yoki operativ faoliyatda ishlatilishini o'z ichiga oladi.

Hujjatning noyoblighi va eksklyuzivligi ham axborot qiymatini belgilovchi muhim mezon hisoblanadi. Noyob hujjatlar, ya'ni kam uchraydigan yoki yagona nusxadagi yozuvlar yuqori qiymatga ega bo'ladi. Shu bilan birga, mazmuniy to'liqlik va obyektivlik hujjatning ishonchliligini ta'minlaydi, matnning noaniq yoki yetarli bo'lmagan ma'lumot beruvchi qismlari axborot qiymatini pasaytiradi.

Bundan tashqari, hujjatlarda san'iy va estetik qiymat ham axborot qiymatini oshiradi, ayniqsa qo'lyozma kitoblar, bezakli rasmiy daftarlar va tarixiy hujjatlar uchun bu mezon muhimdir. Vaqt o'tishi bilan ba'zi hujjatlar dastlab oddiy ma'lumot manbai sifatida baholansa-da, keyinchalik tarixiy, ilmiy va madaniy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Shu tariqa, hujjatlarning axborot qiymatini baholash jarayoni ularning saqlanishi, arxivlanishi va tadqiqotlarda qo'llanilishida asosiy vosita hisoblanadi.

Axborot qiymatini aniqlashda hujjatning turi, yaratilgan davri, mazmuni va foydalanuvchi ehtiyojlari inobatga olinadi. Hujjatlarni baholash tizimli amalga oshirilsa, ularni saqlash va ulardan foydalanish samaradorligi oshadi. Arxiv va kutubxona xodimlari ushbu mezonlar asosida hujjatlarni saralash, muhim hujjatlarni ajratish va kelajak avlodlar uchun saqlashni ta'minlaydi. Shuningdek, baholash jarayoni hujjatlarning qonuniy va etik jihatdan to'g'ri ishlatilishini ham kafolatlaydi.

Hujjatlarda axborot qiymatini baholash zamonaviy kutubxona, arxiv va ilmiy tadqiqotlar jarayonida muhim o'rin tutadi, chunki har bir hujjat o'zida ma'lum ma'lumot va tarixiy, huquqiy, ilmiy yoki madaniy ahamiyatni jamlagan. Axborot qiymatini aniqlash jarayoni hujjatning saqlanishini, tizimli arxivlanishini va kelajakda samarali foydalanilishini ta'minlaydi. Tarixiy ahamiyat mezoni hujjatning yaratilgan davri, ijtimoiy-siyosiy konteksti va madaniy jarayonlarni aks ettirishiga qarab belgilanadi. Masalan, davlat qarorlari, hukumat hujjatlari va shaxsiy yozuvlar tarixiy voqealarni yoritadi va tadqiqotchilar uchun qimmatli manba bo'lib xizmat qiladi.

Huquqiy ahamiyat mezoni hujjatning qonuniy kuchga ega bo'lishi bilan belgilanadi. Shartnomalar, litsenziyalar, qarorlar va boshqa rasmiy hujjatlar huquqiy faoliyatda asosiy vosita bo'lib, ularning to'g'ri saqlanishi va foydalanilishi jamiyat

hayoti uchun muhimdir. Ilmiy va tadqiqot ahamiyati hujjatning ilmiy maqsadlarda ishlatilish qobiliyati bilan belgilanadi; laboratoriya hisobotlari, tadqiqot natijalari va ilmiy maqolalar tadqiqotchilar uchun qimmatli axborot manbaidir. Amaliy ahamiyat esa hujjatning kundalik boshqaruv, moliyaviy yoki operativ jarayonlarda ishlatilishi bilan belgilanadi. Masalan, moliyaviy hisobotlar, ish yuritish hujjatlari va operativ hisobotlar boshqaruv qarorlarini qabul qilishda asos bo'lib xizmat qiladi.

Hujjatning noyoblighi va eksklyuzivligi ham axborot qiymatini belgilashda muhim mezonidir. Noyob hujjatlar, ya'ni kam uchraydigan yoki yagona nusxadagi yozuvlar yuqori axborot qiymatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, mazmuniy to'liqlik va obyektivlik hujjatning ishonchliligini oshiradi, matnning noaniq yoki yetarli bo'lmagan ma'lumot beruvchi qismlari esa axborot qiymatini kamaytiradi.

Bundan tashqari, hujjatlarning madaniy va san'atijihatlar ham axborot qiymatini oshiradi. Qo'lyozma kitoblar, bezakli daftarlar va tarixiy hujjatlar estetik va madaniy kontekstni yoritib beradi, ularning vizual va badiiy qiymatini oshiradi. Vaqt o'tishi bilan ba'zi hujjatlar dastlab oddiy ma'lumot manbai sifatida baholansa ham, keyinchalik tarixiy, ilmiy va madaniy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Shu tariqa, hujjatlarda axborot qiymatini baholash nafaqat ularning saqlanishini va foydalanilishini tartibga soladi, balki ilmiy tadqiqotlar, arxiv ishlari va kutubxona faoliyatida ham asosiy vosita hisoblanadi.

Hujjatlarni baholash jarayoni ularning turi, yaratilgan davri, mazmuni va foydalanuvchi ehtiyojlariga qarab amalga oshiriladi. Arxiv va kutubxona xodimlari ushbu mezonlar asosida hujjatlarni saralash, muhim hujjatlarni ajratish va ularni kelajak avlodlar uchun saqlashni ta'minlaydi. Shu bilan birga, baholash hujjatlarning qonuniy, etik va amaliy jihatdan to'g'ri ishlatilishini ham kafolatlaydi. Hujjatlarda axborot qiymatini aniqlash tizimli yondashuvni talab qiladi, chunki bu jarayon hujjatlarning tarixiy, huquqiy, ilmiy va madaniy ahamiyatini birdek hisobga oladi va ularni optimal saqlash va samarali foydalanish imkonini beradi.

Hujjatlarda axborot qiymatini baholashning samarali mezonlarini qo'llash orqali kutubxona va arxiv tizimlari foydalanuvchilarga muhim va ishonchli ma'lumotlarni taqdim etadi, ilmiy tadqiqotlar va boshqaruv jarayonlarini qo'llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, axborot qiymati yuqori hujjatlar kelajak avlodlar uchun tarixiy, huquqiy va madaniy meros sifatida saqlanadi. Baholash jarayoni hujjatning noyoblighi, mazmuni, amaliy qo'llanilishi va estetik xususiyatlarini inobatga olgan holda amalga oshiriladi, bu esa axborot resurslaridan maksimal darajada samarali foydalanishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimov, Sh. (2017). *Hujjatshunoslik va axborot resurslarini baholash*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

2. ISO 15489-1:2016. *Information and Documentation — Records Management — Part 1: Concepts and Principles*. International Organization for Standardization.
3. Duranti, L. (1998). *Diplomatics: New Uses for an Old Science*. Scarecrow Press.
4. Eastwood, T. (2010). *Records Management Handbook*. Facet Publishing.
5. UNESCO. (2004). *Guidelines for the Preservation of Documentary Heritage*. Paris: UNESCO.